

Til Finansdepartementet

15. mai 2006

Vedrørende investeringer med tilknytning til Midtøsten

Bakgrunn

Finansdepartementet mottok den 6. januar 2006 brev fra Mellomkirkelig råd for Den norske kirke vedrørende *"investeringar på Vestbreidda"*. Statens pensjonsfond - Utland blir blant annet anmodet om å *"gå igjennom sine investeringar og eventuelt trekkje seg ut av selskap som er aktive i oppbygginga av mur og israelske busetnader på den okkuperte Vestbreidda. Dette gjeld og infrastruktur knytt til busetnadene, så som vatn og vegar."* Mellomkirkelig råd ba også om et møte med representanter for Etikkrådet for å diskutere saken nærmere.

Etikkrådet for Statens Pensjonsfond - Utland fikk oversendt brevet den 10. februar d.å.

På Etikkrådets møte den 7. mars d.å. ble fondets mulige medvirkning til brudd på menneskerettigheter eller andre etiske normer gjennom investeringer i israelske selskaper drøftet. Det ble også drøftet hvorvidt investeringer ikke-israelske selskaper som har virksomhet i eller leverer produkter til Israel kan utgjøre slik medvirkning.

Etikkrådets leder og sekretariat hadde den 21. mars d.å. et møte med representanter for Mellomkirkelig råd. Etikkrådet har også hatt ytterligere diskusjoner om saken etter dette.

Hensikten med dette brevet er å redegjøre for Etikkrådets vurderinger av de overnevnte investeringer og utfallet av møtet med representantene for Mellomkirkelig råd.

Fondets investeringer i israelske selskaper og institusjoner

Norges Bank ble 10. februar d.å. kontaktet av Etikkrådets sekretariat med forespørsel om hvilke israelske selskaper som inngår i portefølje og referanseindeks til Statens Pensjonsfond – Utland. Norges Bank besvarte henvendelsen samme dag og gjorde samtidig oppmerksom på at Israel ikke inngår i referanseporteføljen som Finansdepartementet har fastsatt for fondet, men at Israel er et land det kan investeres i utenom benchmark.

Pr. 10. februar 2006 hadde fondet investeringer i fem israelske selskaper / institusjoner, hvorav tre aksjeinvesteringer og to investeringer i obligasjoner:

Aksjer

- **Bank Hapoalim BM:** Internasjonal bank for næringsliv og privatpersoner.¹
- **Emblaze Ltd:** IT-selskap (software), lager systemer for bl.a. digital video og mobiltelefoni.²
- **Teva Pharmaceutical Industries Ltd:** Farmasiselskap, produserer hovedsakelig generiske medisiner. 90% av salget er fra markeder i Nord-Amerika og Europa.³

Obligasjoner

- **Israel Electric Corp:** Energiselskap som står for all elektrisitetsforsyning i Israel. Selskapet er 99,8% statseid.⁴
- **Israel AID:** Verdipapir utstedt av den israelske stat, men med garanti fra den amerikanske stat gjennom US AID.

Etikkrådets vurdering av virksomheten til de israelske selskaper og institusjoner som inngår i fondet

Etikkrådet har ingen informasjon som tilsier at de selskaper som det er gjort aksjeinvesteringer i, på noen måte kan sies å medvirke til israelske myndigheters eventuelle brudd på menneskerettigheter eller andre etiske normer. Etikkrådet har videre ikke grunn til å anta at disse selskapene medvirker til byggingen av den omstridte muren som israelske myndigheter setter opp eller til opprettholdelse av israelske bosettinger på okkupert territorium. Slik medvirkning virker også lite sannsynlig utfra en betraktning av selskapenes virksomhetsområder. Etikkrådet har derfor ikke funnet grunn til å foreta noen nærmere vurdering av disse selskapenes eventuelle medvirkning til normbrudd.

Etikkrådet har videre vurdert om investeringen i Israel Electric Corporation kan utgjøre en medvirkning til normbrudd dersom selskapet forsyner ulovlige israelske bosettinger med elektrisk energi. Selv om det ikke er kjent for Etikkrådet nøyaktig hvordan elektrisitetsforsyningen til israelske bosettinger på Vestbredden foregår eller hvilken rolle Israel Electric Corporation eventuelt spiller i denne, anser Etikkrådet at slik virksomhet ikke vil rammes av fondets etiske retningslinjer. Etikkrådet anser at det skal mye til for at forsyning av elektrisk energi til sivilbefolkning skal anses som ulovlig eller uetisk og at opprettholdelse av slik infrastruktur dessuten vil være til gagn for alle parter i området.

I brevet fra Mellomkirkelig råd henvises det også til utelukkelsen fra fondet av selskapet Kerr McGee Corp. på grunn av dets virksomhet utenfor kysten av Vest-Sahara⁵: ”Mellomkirkjeleg

råd vil vise til at norske styresmakter i ei sak som gjaldt Vest-Sahara, har understreka at investering i næringsverksemd på okkupert område er i strid med internasjonal rett og norsk politikk.”

Etikkrådet mener at sammenligningen med tilrådommen om å utelukke selskapet Kerr McGee Corp. ikke bør trekkes for vidt. Bakgrunnen for utelukkelsen av Kerr McGee var selskapets medvirkning til utvinning av naturressurser på okkupert territorium. Det folkerettslige regelverk, herunder FN-pakten og FNs Havrettskonvensjon, sier at virksomhet som omfatter utnyttelse av naturressurser i okkuperte, ikke-selvstyrte eller andre ikke selvstendige områder, skal utøves i samspill med ønskene til den berørte befolkning. Dette henger nettopp sammen med at tilgang til naturressurser ofte kan være en viktig begrunnelse for okkupasjon og voldelige konflikter. Folkerettens regelverk søker å gjøre økonomisk gevinst ved naturressursutnyttelse gjennom okkupasjon illegitimt. Selv om det kan være uklart om letevirkomheten utenfor Vest-Sahara utgjør et direkte brudd på folkeretten, har Etikkrådets vurdering vært at medvirkning til slik virksomhet i alle fall må anses som et grovt brudd på grunnleggende etiske normer og dermed omfattes av fondets etiske retningslinjer. Utelukkelsen av Kerr McGee innebærer imidlertid ikke at enhver investering i næringsvirksomhet, herunder opprettholdelse av infrastruktur, på okkupert territorium vil rammes av fondets etiske retningslinjer.

Når det gjelder fondets investering i verdipapir utstedt av Israel AID, har ikke Etikkrådet foretatt noen vurdering av denne. Det ligger utenfor Etikkrådets mandat å vurdere investeringer i statsobligasjoner.

Etikkrådets vurdering av ikke-israelske selskaper som har virksomhet i Israel

Også selskaper som ikke er israelske kan vurderes med hensyn til medvirkning til israelske myndigheters brudd på menneskerettigheter eller andre etiske normer og på denne måten omfattes av fondets etiske retningslinjer. Dette kan for eksempel dreie seg om selskaper som leverer militært materiell eller sivilt materiell med militær anvendelse til israelske myndigheter.

Etikkrådet er kjent med at en lang rekke selskaper leverer militært materiell til Israel. Etikkrådet legger til grunn at den israelske stat har en legitim rett til å holde militære styrker, og at salg av militært materiell til Israel i seg selv ikke vil rammes av fondets etiske retningslinjer, såfremt dette ikke gjelder våpen som omfattes av fondets spesifikke uttrekkskriterier for inhumane våpentyper. En vurdering av selskapers eventuelle medvirkning til brudd på etiske normer må derfor avgrenses til å gjelde selskaper som selger materiell med kunnskap om at dette utelukkende vil bli brukt til ulovlige eller uetiske handlinger.

Etikkrådet har i denne sammenheng foretatt en vurdering av fondets investering i det amerikanske selskapet Caterpillar Inc.⁶ Bakgrunnen for Etikkrådets vurdering er følgende:

¹ Se <http://www.bankhapoalim.com/>

² Se <http://www.emblaze.com/contact.asp>

³ Se <http://www.tevapharm.com/>

⁴ Se <http://investor.i-ecnet.co.il/>

⁵ Se tilråddning om uttrekk av selskapet Kerr McGee Corp., 12. april 2005:
<http://odin.dep.no/etikkradet/norsk/dokumenter/099001-990062/dok-bn.html>

⁶ Se <http://www.cat.com/>

Caterpillar Inc. leverer bulldosere og deler til slike til den israelske hæren. Dette er i utgangspunktet sivile maskiner som i Israel blir bygget om med pansring og utstyrt til militær bruk. Slike pansrede bulldosere har blitt brukt av den israelske hæren mot palestinsk sivilbefolkning blant annet ved å rive palestinske bosettinger og ødelegge palestinsk jordbruksland. Etikkrådet er også kjent med at det er rettet søksmål mot selskapet på bakgrunn av påstått medvirkning til menneskerettighetsbrudd ved å selge materiell til israelske myndigheter.

Etikkrådet anser det som klart at israelske myndigheter har brukt materiell levert av Caterpillar til å begå handlinger som trolig kan sies å utgjøre menneskerettighetsbrudd. Samtidig er det, fordi materiellet som Caterpillar leverer til israelske myndigheter også har legitime anvendelser for disse, problematisk å skulle holde selskapet ansvarlig for enhver bruk av dets produkter. Etikkrådet legger til grunn at på samme måte som med alminnelig militært materiell, herunder ulike lovlig våpentyper, vil anvendelsen kunne være både legitim og lovlig, men også kunne benyttes til handlinger som må anses som uetiske eller til og med ulovlige. På samme måte som med komponenter til inhumane våpentyper som har flere bruksområder (ref. diskusjon av "dual use" i tilrådingen om uttrekk av selskaper som produserer komponenter til kjernevåpen), vil hovedregelen måtte være at slike produkter ikke faller innenfor fondets etiske retningslinjer.⁷ Det må altså foreligge et sterkt element av medvirkning fra Caterpillar til eventuelle normbrudd hvis selskapet skal utelukkes til tross for dette. Etikkrådet antar at det vil være vanskelig å finne fakta som vil gi grunnlag for utelukkelse av selskapet fordi det leverer materiell til israelske myndigheter.

Møte med representanter for Mellomkirkelig råd

Etikkrådets leder og sekretariat hadde den 21. mars d.å. et møte med generalsekretær Olav Fykse Tveit og to andre representanter for Mellomkirkelig råd.

På møtet ble det gitt en orientering om fondets etiske retningslinjer generelt og Etikkrådets vurdering av investeringene i de israelske selskapene inngår i fondet. Mellomkirkelig råd tok på eget initiativ opp spørsmålet om selskapet Caterpillar, og Etikkrådets syn på selskapets mulige medvirkning til normbrudd ble formidlet muntlig. Videre ble sammenligningen med utelukkelsen av selskapet Kerr McGee diskutert, og det ble fra Etikkrådets side fremholdt at denne saken har liten relevans til konflikten mellom Israel og palestinere.

⁷ Se Etikkrådets tilråding om uttrekk av selskaper som utvikler og produserer kjernevåpen, 19. sept. 2005: <http://odin.dep.no/etikkradet/norsk/dokumenter/099001-990072/dok-bn.html>

Konklusjon

Etikkrådet har ikke funnet grunnlag for å anbefale uttrekk av selskaper på grunn av deres virksomhet i Israel eller i områder under israelsk okkupasjon. Dette gjelder både for de israelske selskapene i fondet og utenlandske selskaper med virksomhet i dette området. Det har vært avholdt et møte med representanter for Mellomkirkelig råd hvor denne vurderingen ble lagt frem. Det utelukkes imidlertid ikke at det i fremtiden kan komme fram opplysninger som vil føre til nærmere undersøkelser og eventuelle tilrådninger.

Med hilsen

Aslak Skancke e.f.

Seniorrådgiver

Sekretariatet til Etikkrådet for Statens Pensjonsfond - Utland